

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ФІЛОНЕНКО ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.922:347.9:347.218/.23(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА
ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор
Дрозд Олексій Юрійович,
Бюро економічної безпеки,
керівник Департаменту організації забезпечення діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Джафарова Олена В'ячеславівна,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3

Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор
Фоменко Андрій Євгенович,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
професор кафедри публічного права

Захист відбудеться «13» серпня 2024 року об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «9» липня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Право власності – це одне з базових майнових прав людини та громадянина, невід’ємний атрибут правової соціальної держави та найважливіший показник рівня розвитку демократії. Воно відіграє особливу роль не лише в приватному, а й в публічному житті суспільства, забезпечуючи життєздатність економіки держави, існування і прогресивний розвиток суспільства загалом. Саме тому забезпечення та охорона права власності та пов’язана із цим майнова стабільність громадян по праву визнається однією із основоположних засад стабільного економічного та соціального розвитку демократичного суспільства.

Розпад Радянського Союзу та проголошення незалежної української держави обумовили докорінне переосмислення правової природи права власності як найбільш широкого майнового права, а конституційне закріплення рівноправності усіх форм власності призвело до кардинальної зміни вектору його науково-теоретичних досліджень. На перше місце почали виходити проблеми законодавчого врегулювання майнових прав власників, гарантій його реалізації та ефективного судового захисту. Поряд із цим, не менш актуальними продовжують залишатись питання обмеження права власності, які в умовах впровадження ринкових засад розвитку економічних відносин набули якісно нового змісту. Особливо відчутно це можна побачити на прикладі адміністративно-правових обмежень права власності, сфера застосування яких з кожним роком помітно розширюється. І якщо раніше більшість науковців право власності досліджували виключно як цивілістичний правовий інститут, ігноруючи при цьому норми інших галузей права не лише в його регулюванні, але й у визначенні його меж та встановленні правових обмежень, то наразі все більшої популярності набуває розширений підхід, прихильники якого розглядають право власності як «комплексний» або ж як «міжгалузевий» правовий інститут, в регулюванні якого помітну роль відіграють й інші галузі права, в тому числі й адміністративне та адміністративно-процесуальне.

Новий етап розвитку інституту адміністративно-правових обмежень права власності пов’язаний із широкомасштабним військовим вторгненням РФ на територію України, що обумовило відчутні зрушення в суспільно-політичному та економічному житті нашої держави та кожного окремого її громадянина. При цьому право власності, як одне із основоположних конституційних прав громадян, яке займає особливе місце не лише в особистому житті кожної людини, але також і в житті держави, забезпечуючи функціонування економіки та розвиток усього суспільства, внаслідок такого збройного конфлікту зазнає на собі найбільш відчутного негативного впливу. Такий вплив завжди носить біполярний характер: з одного боку, право власності порушується агресором, тобто іншою стороною конфлікту (внаслідок масових руйнувань, грабежів, вандалізму, незаконної окупації тощо); з іншого боку – воно обмежується державою задля забезпечення національних інтересів або військових потреб. Відтак, впровадження особливого адміністративно-правового режиму воєнного стану передбачає не лише встановлення цілої низки різноманітних за своїм характером і спрямованістю адміністративно-правових обмежень права власності, але також і додаткових

гарантій захисту цього права від його необґрунтованого і неправомірного обмеження або порушення з боку суб'єктів публічної адміністрації.

Реальність, дієвість та ефективність адміністративно-правових обмежень права власності обумовлюється функціонуванням відповідного механізму, що забезпечує їх реалізацію. Адже особливий інструментарій, з якого він складається, гарантує досягнення цілей правового регулювання відносин власності, а також створює належні умови для максимально повної реалізації власниками їхніх прав, свобод та законних інтересів. Однак вимушені констатувати, що на сьогодні питання ефективності функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності ще не були предметом комплексних наукових досліджень. Враховуючи зазначене, особливо актуальною і практично значимою видається необхідність наукового дослідження теоретико-методологічних засад функціонування такого механізму, визначення його мети, завдань, принципів, функцій і змісту, а також обґрунтування перспектив його розбудови в умовах активізації євроінтеграційних процесів і загострення військово-політичної ситуації в Україні.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців з адміністративного права та процесу, публічного управління та адміністрування, філософії, теорії держави і права, конституційного, цивільного, господарського, земельного, кримінального процесуального, міжнародного права та інших галузевих правових наук, в тому числі й зарубіжних дослідників: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, А.З. Баранюка, А.В. Басова, Ю.П. Битяка, В.В. Богуцького, І.В. Волкової, В.В. Галунька, В.М. Гаращука, І.Я. Головні, І.П. Голосніченка, А.М. Денисової, О.В. Джафарової, О.В. Дзери, Й.М. Дороша, О.Ю. Дрозда, Т.М. Заворотченко, Ю.О. Заїки, Р.І. Зуєва, Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова, М.А. Комзюка, Ю.В. Кривицького, В.І. Курила, К.М. Куркової, В.О. Кучери, О.В. Левади, О.В. Малька, А.А. Манжули, І.В. Міщенко, Л.І. Миськів, О.В. Музиченка, П.М. Рабіновича, О.В. Радченко, Є.Ю. Соболя, Л.В. Сороки, І.В. Спасибо-Фатєєвої, А.Є. Фоменка, М.І. Хавронюка, В.Г. Чорної, ІХ.П. Ярмакі та інших.

При цьому слід відмітити, що теоретики права основну увагу зосереджували переважно на висвітленні сутності права власності як природного та позитивного, об'єктивного та суб'єктивного права (наприклад М.В. Добрев у дисертації на тему «Конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю», Л.А. Івершенко в дисертації на тему «Конституційне право людини і громадянина на приватну власність в Україні та забезпечення його реалізації ОВС»); цивілісти – на дослідженні меж такого права як об'єкта приватно-правових відносин (наприклад, Н.В. Безсмертна у дисертації на тему «Здійснення громадянами права власності», О.В. Розгон в дисертації на тему «Межі та обмеження права власності», Є.О. Мічурін в монографії «Обмеження майнових прав фізичних осіб»); представники науки кримінального та кримінального процесуального права – на гарантіях його непорушності та недоторканості (наприклад Г.М. Куцкір в дисертації на тему «Засада недоторканості права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні», Н.С. Моргун в дисертації на тему «Засада недоторканості права

власності у досудовому кримінальному провадженні»); адміністративісти – на його адміністративно-правовому регулюванні (наприклад Я.В. Лазур в дисертації на тему «Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління», В.Г. Чорна в дисертації на тему «Обмеження в адміністративному праві»).

Без сумніву, згадані вище вчені зробили вагомий внесок у заповнення прогалин в науково-теоретичному розумінні сутності права власності та його обмежень. Однак окремі зроблені ними висновки та узагальнення уже втратили свою актуальність і не відображають існуючий стан розвитку інституту права власності в сучасних суспільно-політичних умовах. Що стосується адміністративно-правових обмежень права власності, а також адміністративно-правового механізму обмеження такого права – то дана проблематика розглядалась ними лише фрагментарно або ж узагалі не порушувалась. Відтак, відсутність комплексних монографічних досліджень сутності та змісту адміністративно-правового механізму обмеження права власності, необхідність перегляду наукової доктрини щодо ролі адміністративного права в регулюванні відносин власності, а також наявність недоліків, прогалин та суперечностей в нормативно-правових актах, якими визначено підстави та порядок застосування адміністративно-правових обмежень такого права, обумовлюють вибір теми даного дисертаційного дослідження, свідчать про її актуальність, теоретичну і практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженої указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56, Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р, Основними науковими напрямками та найважливішими проблемами фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затвердженими постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 р. № 30. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі наукового аналізу теоретико-методологічних засад функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, чинного міжнародного та національного законодавства та практики їх застосування визначити мету, цільову спрямованість, завдання, принципи, функції, зміст, структурну побудову такого механізму, а також перспективні напрями його розбудови в умовах активізації євроінтеграційних процесів та загострення військово-політичної ситуації в Україні.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- проаналізувати право власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні, визначити місце та роль адміністративно-правових обмежень права власності як складової принципу непорушності такого права;
- визначити критерії відмежування адміністративно-правових обмежень права власності від суміжних чи близьких за змістом понять і наукових категорій;
- з'ясувати ознаки, визначити мету та цільову спрямованість адміністративно-правових обмежень права власності, а також обґрунтувати наукову дефініцію даного поняття;
- обґрунтувати багаторівневу класифікацію адміністративно-правових обмежень права власності за різноманітними критеріями;
- окреслити характерні ознаки, з'ясувати мету і завдання адміністративно-правового механізму обмеження права власності;
- сформулювати поняття та визначити систему функцій і принципів адміністративно-правового механізму обмеження права власності;
- розкрити зміст адміністративно-правового механізму обмеження права власності та охарактеризувати його основні структурні елементи;
- охарактеризувати систему міжнародних стандартів захисту права власності, визначити напрями їх впливу на розвиток вітчизняного адміністративно-правового механізму обмеження такого права;
- з'ясувати особливості реалізації адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період воєнного стану.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у сфері реалізації адміністративно-правових обмежень права власності.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм обмеження права власності в Україні.

Методи дослідження обирались, виходячи з поставленої мети та завдань дослідження, а також з урахуванням специфіки його об'єкта та предмета. Їх основу складає система сучасних філософських, загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, зокрема: *діалектичний* метод, який пронизує всю структуру дисертації і який дозволив проаналізувати зміст права власності в межах концепцій природного та позитивного права, з позицій об'єктивного і суб'єктивного розуміння (підрозділ 1.1), а також розкрити правову природу і соціальне призначення адміністративно-правового механізму обмеження такого права (підрозділ 2.1); методи *аналізу* та *синтезу* використовувались під час опрацювання доктринальних підходів до розуміння сутності таких наукових категорій як «обмеження права власності» (підрозділ 1.2), «адміністративно-правові обмеження права власності» (підрозділ 1.3), «правовий механізм» (підрозділ 1.2), «структура адміністративно-правового механізму» (підрозділ 2.3); за допомогою методу *системного аналізу* визначено правову природу адміністративно-правових обмежень права власності як однієї із складових принципу непорушності такого права (підрозділ 1.2); окреслено систему суб'єктів, які забезпечують функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності (підрозділ 2.3); визначено систему міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту права власності (підрозділ 3.1); завдяки *структурно-функціональному*

методу вдалося розкрити правову природу адміністративно-правового механізму обмеження права власності як цілісного системного утворення, а також виявити внутрішні та зовнішні взаємозв'язки та взаємозалежності, які у ньому існують (підрозділ 2.3); *системно-структурний* метод дозволив визначити місце і роль окремих складових елементів в загальній структурі адміністративно-правового механізму обмеження права власності (підрозділ 2.3); *структурно-логічний метод* було використано під час формулювання таких авторських дефініцій як «адміністративно-правові обмеження права власності» (підрозділ 1.3), «адміністративно-правовий механізм обмеження права власності», «мета», «завдання», «функції» та «принципи» такого механізму (розділ 2); методи *класифікації* та *групування* лежать в основі класифікації та диференціації адміністративно-правових обмежень права власності (підрозділ 1.4), функцій і принципів адміністративного-правового механізму обмеження права власності (підрозділ 2.2), нормативно-правових актів, якими передбачено встановлення додаткових адміністративно-правових обмежень права власності в період воєнного стану та самих таких обмежень (підрозділ 3.2); *історико-правовий* метод використано під час дослідження еволюції розвитку міжнародно-правових стандартів у сфері захисту права власності (підрозділ 3.1); завдяки використанню *порівняльно-правового* методу вдалося провести відмежування адміністративно-правових обмежень права власності від інших суміжних понять і наукових категорій (підрозділ 1.2); за допомогою *логіко-семантичного* методу поглиблено категоріально-понятійний апарат, сформульовано авторські дефініційні конструкції відповідних термінів і понять, уточнено та конкретизовано їх зміст (розділи 1, 2); методи *документального аналізу* та *контент-аналіз документів* застосовувались під час аналізу міжнародних і вітчизняних нормативно-правових актів, які регулюють функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, виявлення їх прогалин, недоліків і суперечностей (розділи 2, 3); методи *прогнозування* та *моделювання* було використано для окреслення перспективних шляхів удосконалення та підвищення ефективності адміністративно-правового механізму обмеження права власності (розділ 3). Окрім зазначених, в роботі було використано ще цілу низку методів і прийомів наукового пізнання. Всі вони застосовувались комплексно, у взаємозв'язку і взаємозалежності, що дозволило сформувати цілісну методологічну базу, а також дослідити адміністративно-правовий механізм обмеження права власності в єдності його соціального змісту та юридичної форми.

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять Конституція України, Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Господарський кодекс України, Закони України «Про власність», «Про правовий режим воєнного стану», «Про виконавче провадження», «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», інші законодавчі і прийняті на їх виконання підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності; міжнародні нормативно-правові акти, у яких закріплено міжнародні стандарти захисту права власності; рішення Конституційного суду України, роз'яснення та узагальнення судової практики як національних судів, так і

міжнародних; довідкові видання, статистичні довідки й офіційні звіти, узагальнена практика й аналітичні матеріали тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою спробою комплексно, з використанням сучасних методів пізнання та з урахуванням досягнень науки адміністративного права, положень міжнародних і національних нормативно-правових актів у сфері захисту права власності, дослідити сутність і зміст адміністративно-правового механізму обмеження права власності, а також науково обґрунтувати перспективні напрями підвищення ефективності його функціонування та адміністративно-правового регулювання, що базуються на новітніх наукових поглядах і враховують сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд концептуальних положень, висновків та пропозицій, що характеризуються науковою новизною та мають важливе науково-теоретичне і практичне значення, а саме:

вперше:

– доведено, що адміністративно-правовий механізм обмеження права власності слід розглядати як самостійну правову категорію адміністративного права, яка займає особливе місце в загальному механізмі правового регулювання відносин власності; визначено ознаки, мету, завдання такого механізму, розкрито його зміст та обґрунтовано наукову дефініцію;

– наведено аргументи на користь необхідності удосконалення процедури експертного аналізу законопроектів на предмет можливих порушень міжнародних стандартів у сфері захисту майнових прав фізичних і юридичних осіб від необґрунтованих обмежень;

– визначено шляхи удосконалення адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану, зокрема обґрунтовано необхідність: по-перше, узагальнення положень відповідних нормативно-правових актів та оформлення їх в єдиний закон, який би комплексно врегулював питання обмеження права власності та гарантування прав і законних інтересів власників в період дії правового режиму воєнного стану; по-друге, активізації науково-дослідної та законопроектної роботи, спрямованої на вирішення всіх можливих проблемних питань, які впливатимуть на функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, а також знижуватимуть його ефективність і соціальну значимість у післявоєнний період;

удосконалено:

– наукові підходи до визначення системи ознак, які характеризують сутність та зміст правових обмежень права власності, а також дозволяють окреслити їх співвідношення із адміністративно-правовими обмеженнями такого права;

– критерії відмежування «адміністративно-правових обмежень права власності» від таких суміжних категорій, як «правові обмеження права власності», «обтяження права власності», «правові заборони», «скасування права власності», «позбавлення права власності» та «припинення права власності»;

– наукові підходи до визначення системи ознак, які характеризують адміністративно-правові обмеження права власності як самостійний елемент механізму адміністративно-правового регулювання;

– наукову дефініцію поняття «адміністративно-правові обмеження права власності», в основу якої покладено авторський підхід до визначення характерних ознак, мети та основних цілей таких обмежень;

– класифікацію адміністративно-правових обмежень права власності за такими критеріями як їх місце в механізмі адміністративно-правового регулювання, цільова спрямованість, мета, функціональна спрямованість, сфера правового регулювання, адресат, характерні ознаки власника, характерні ознаки об'єкта права власності, територіальна поширеність, тривалість, характер правового впливу, підстави виникнення, обсяг стиснення правомочностей власника, юридична сила, форма зовнішнього вираження;

– дефініцію такого поняття як «функції адміністративно-правового механізму обмеження права власності», ознаки таких функцій, а також їх систему, до якої віднесено нормативну, цільову, охоронну, ціннісно-орієнтаційну, мотиваційну, регулюючу, координаційну, контрольно-наглядову, інформаційно-комунікативну, прогностичну функції;

– дефініцію такого поняття як «принципи адміністративно-правового механізму обмеження права власності», систему таких принципів а також критерії їх багаторівневої класифікації, серед яких: рівень правового узагальнення; роль, яку відграють принципи у функціонуванні означеного механізму; форма зовнішнього вираження;

– дефініцію такого поняття як «суб'єкти адміністративно-правового механізму обмеження права власності», а також наукові уявлення про характерні риси таких суб'єктів, їх систему та класифікацію за такими критеріями як функціональна спрямованість та обсяг повноважень;

– наукові підходи до визначення системи адміністративно-правових обмежень права власності, які можуть запроваджуватись в період дії воєнного стану, а також класифікацію таких обмежень на окремі групи за такими критеріями: характер змістового наповнення; обсяг стиснення правомочностей власника; мета; характер; особливості об'єкта впливу;

дістало подальшого розвитку:

– визначення сутності та змісту такої правової категорії як «право власності» в межах концепцій природного та позитивного права, а також з позицій об'єктивного і суб'єктивного розуміння;

– дослідження гарантій «неприпустимості протиправного обмеження права власності» як однієї із складових принципу непорушності такого права;

– дослідження наукових точок зору щодо сутності «адміністративно-правового механізму», його мети, завдань, функцій і принципів функціонування;

– систематизація наукових підходів до визначення змісту та основних структурних елементів «адміністративно-правового механізму», «механізму адміністративно-правового регулювання», «механізму адміністративно-правового забезпечення» та деяких інших правових механізмів, з якими механізм реалізації адміністративно-правових обмежень права власності співвідноситься як ціле та частина або ж перебуває у тісному взаємозв'язку та взаємодії;

– дослідження поняття, змісту та характерних ознак правовідносин у сфері функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності; поняття, змісту, специфічних ознак та різновидів юридичних фактів, як одного з елементів адміністративно-правового механізму обмеження права власності; поняття та різновидів форм і методів реалізації адміністративно-правових обмежень права власності;

– дослідження еволюції розвитку та сучасного стану правового закріплення міжнародних стандартів у сфері захисту права власності від необґрунтованих і надмірних обмежень, а також їх впливу на сучасний стан національного правового регулювання адміністративно-правового механізму обмеження права власності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і наразі використовуються або можуть бути використані:

– *у правотворчій діяльності* – при розробці проектів законодавчих актів, а також обґрунтуванні необхідності внесення змін і доповнень до низки нормативно-правових актів, у яких визначено концептуальні засади функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в цілому, а також врегульовано підстави та порядок застосування окремих адміністративно-правових обмежень такого права зокрема;

– *у правозастосовній діяльності* – при розробці рекомендацій з удосконалення практики застосування положень чинного законодавства, а також підвищення ефективності діяльності суб'єктів публічного управління, які забезпечують функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, здійснюють контроль і нагляд за дотриманням таких обмежень;

– *у науково-дослідній діяльності* – для розвитку положень адміністративно-правової науки в напрямі поглиблення теоретичних розробок питань, пов'язаних із функціонуванням адміністративно-правових механізмів та реалізацією адміністративно-правових обмежень (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *в освітньому процесі* – під час укладання підручників, навчальних посібників, розробки навчальних програм і планів професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації правників; викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень» (м. Київ, 9–10 лютого 2019 р.), «Сучасні проблеми юридичної науки в Україні» (м. Київ, 17–18 березня 2020 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі» (м. Київ, 17–18 лютого 2021 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації визначаються поставленою метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 271 сторінку. Робота містить список використаних джерел з 288 найменувань на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, розкрито її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, науково-теоретичне підґрунтя, нормативну та емпіричну базу дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо апробації матеріалів дисертації, публікації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правових обмежень права власності в Україні» містить чотири підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Правова природа адміністративно-правових обмежень як складової принципу непорушності права власності»* проаналізовано етимологічне тлумачення, наукове трактування та законодавче закріплення змісту таких понять, як «річ», «майно», «власність». В рамках загальної характеристики права власності дану правову категорію розглянуто в межах концепцій природного та позитивного права, а також з позицій об'єктивного і суб'єктивного розуміння.

Досліджено особливості закріплення принципу непорушності права власності в Конституції України, в Цивільному, Земельному, Господарському кодексах України і на основі проведеного дослідження зроблено висновок про відсутність єдиного законодавчого підходу до розуміння його змісту. Проаналізовано та проведено порівняння наукових підходів до визначення правової природи та сутності даного принципу в загальній теорії права, а також в конституційному, адміністративному, цивільному, господарському та кримінальному процесуальному праві. На основі проведеного порівняльно-правового аналізу наукових дефініцій з'ясовано, що більшість сучасних науковців, розкриваючи зміст принципу непорушності права власності, ігнорують значення норм адміністративного та адміністративно-процесуального законодавства не лише в регулюванні аналізованого права, але й у визначенні його меж та встановленні винятків із загального правила про його непорушність.

Окреслено основні засади співвідношення таких понять як «непорушність» і «недоторканість» права власності й обґрунтовано тезу про те, що ці категорії слід розглядати як ціле та частину, де недоторканність є невід'ємною та однією із основних складових непорушності права власності. Проаналізовано та проведено порівняння наукових підходів до розуміння змісту принципу непорушності права власності і його основних складових. На основі проведеного дослідження обґрунтовано висновок про те, що в змісті принципу непорушності права власності доцільно вирізняти дві основні складові: «неприпустимість протиправного позбавлення права власності» та «неприпустимість протиправного обмеження права власності».

У підрозділі 1.2 «Сутність та характерні риси адміністративно-правових обмежень права власності та їх відмежування від суміжних правових категорій» проаналізовано етимологічні тлумачення термінів «межі» та «обмеження», які викладені в сучасній словниково-довідниковій літературі, а також наукові дефініції таких правових категорій як «обмеження» та «правові обмеження», обґрунтовані Конституційним судом України, теоретиками права та представниками науки конституційного, цивільного та адміністративного права, визначено їх недоліки та суперечності. На основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про те, що найбільш поширеною помилкою, яку допускають науковці і яка є основною перешкодою формування єдиного уніфікованого підходу до розуміння сутності та змісту «обмежень», є ототожнення таких досить схожих за звучанням, однак різних за змістовим наповненням категорій як «правові обмеження» та «обмеження прав».

Визначено ознаки, які характеризують сутність та зміст правових обмежень права власності, а також дозволяють окреслити їх співвідношення із адміністративно-правовими обмеженнями такого права. Проаналізовано спільні риси, визначено відмінності та окреслено співвідношення адміністративно-правових обмежень права власності з іншими суміжними і близькими за змістом поняттями і категоріями, зокрема такими як «обтяження права власності», «правові заборони», «скасування права власності», «позбавлення права власності» та «припинення права власності».

У підрозділі 1.3 «Поняття, ознаки, мета та цільова спрямованість адміністративно-правових обмежень права власності» визначено найбільш характерні риси, які відображають сутність адміністративно-правових обмежень права власності, а також дозволяють отримати загальне уявлення про їх місце та роль в механізмі адміністративно-правового регулювання права власності.

З метою з'ясування мети адміністративно-правових обмежень права власності, проаналізовано етимологічне значення слова «мета», наукові підходи до окреслення мети і цільової спрямованості адміністративно-правових обмежень, а також нормативно-правові акти, що регулюють адміністративні правовідносини у сфері власності. З урахуванням результатів проведеного аналізу обґрунтовано авторський підхід до окреслення основної мети адміністративно-правових обмежень права власності, який дозволяє визначити їх місце в системі загальних обмежень прав та свобод громадян, а також провести їх відмежування від інших засобів правового регулювання відносин власності. На основі конкретизації та деталізації мети визначено основні цілі, на досягнення яких спрямовані адміністративно-правові обмеження права власності.

У підсумку дослідження правової природи, сутності, характерних ознак та призначення адміністративно-правових обмежень права власності, запропоновано їх авторську дефініцію, яка в найбільш концентрованому вигляді відображає всі зроблені висновки та узагальнення.

У підрозділі 1.4 «Класифікація адміністративно-правових обмежень права власності» проаналізовано етимологічне тлумачення і дослівне трактування терміну «класифікація». Визначено критерії, яким має відповідати класифікація адміністративно-правових обмежень права власності, а також її основна мета, теоретичне і практичне значення.

Узагальнено підходи адміністративістів до класифікації адміністративно-правових обмежень, а також підходи фахівців у галузі цивільного права до класифікації обмежень права власності, визначено їх недоліки та переваги. На основі аналізу різноманітних наукових точок зору обґрунтовано авторський підхід до класифікації адміністративно-правових обмежень права власності за такими критеріями як їх місце в механізмі адміністративно-правового регулювання, цільова спрямованість, мета, функціональна спрямованість, сфера правового регулювання, адресат, характерні ознаки власника, характерні ознаки об'єкта права власності, територіальна поширеність, тривалість, характер правового впливу, підстави виникнення, обсяг стиснення правомочностей власника, юридична сила, форма зовнішнього вираження.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні» містить три підрозділи.

Підрозділ 2.1 «Ознаки, мета та завдання адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні» присвячено загальній характеристиці адміністративно-правового механізму права власності. З цією метою проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності та змісту таких наукових категорій як «механізм» та «правовий механізм» і на підставі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про їх суттєву розбіжність, що обумовлена специфікою конкретних об'єктів, явищ і процесів, на позначення яких вони застосовуються. Визначено п'ять магістральних підходів до розуміння сутності «адміністративно-правового механізму»: до першого віднесено науковців, що визначають його як «певний набір (систему, сукупність) правових засобів»; до другої – науковців, що розширюють його зміст за рахунок включення до нього, окрім власне «правових інструментів», ще й «процедури їх реалізації»; до третьої – науковців, що обмежують його зміст лише «сукупністю правових норм»; до четвертої – науковців, що ототожнюють його із «діяльністю уповноважених суб'єктів»; до п'ятої – науковців, що розглядають його як «спосіб правового впливу». Наведено висновок про доцільність розгляду адміністративно-правового механізму обмеження права власності як самостійної правової категорії адміністративного права, яка займає особливе місце в загальному механізмі правового регулювання відносин власності.

Визначено характерні ознаки адміністративно-правового механізму обмеження права власності (нормативна урегульованість, системність, цілісність, комплексний характер, динамічність, організованість, цільова спрямованість), а також розкрито їх зміст. Проаналізовано наукові підходи до визначення мети адміністративно-правового механізму в цілому, та похідних від нього механізмів зокрема. На основі узагальнення таких підходів, а також з урахуванням спрямованості адміністративно-правових обмежень права власності, наведено авторське бачення основної мети адміністративно-правового механізму обмеження права власності. Наголошено, що мета та завдання означеного механізму є взаємопов'язаними та взаємообумовленими правовими категоріями, проаналізовано наукові погляди на характер і правову природу такого взаємозв'язку. Наведено авторське визначення «завдань адміністративно-правового механізму обмеження права власності», окреслено систему таких завдань та розкрито їх зміст.

У підрозділі 2.2 «Функції та принципи адміністративно-правового механізму обмеження права власності» проаналізовано етимологічне тлумачення терміну «функція» та його розуміння в юриспруденції. На основі аналізу різноманітних наукових джерел обґрунтовано висновок про те, що сьогодні питання сутності і змісту цієї наукової категорії у правовій доктрині вирішується неоднозначно, що обумовлено широким діапазоном її застосування, а також складністю та особливим характером правових явищ, що нею позначаються. Визначено ознаки, які характеризують специфічний характер функцій адміністративно-правового механізму обмеження права власності, а також наведено авторську дефініцію означеного поняття. Окреслено систему основних функцій адміністративно-правового механізму обмеження права власності, до якої запропоновано включити такі функції: нормативну, цільову, охоронну, ціннісно-орієнтаційну, мотиваційну, регулюючу, координаційну, контрольню-наглядову, інформаційно-комунікативну, прогностичну; розкрито зміст названих функцій.

Наведено авторську дефініцію поняття «принципів адміністративно-правового механізму обмеження права власності», а також обґрунтовано власний погляд на систему таких принципів, що ґрунтується на аналізі національних і міжнародних нормативно-правових актів, наукових публікацій та монографічних досліджень. Наголошено на необхідності застосування багаторівневого підходу до диференціації принципів адміністративно-правового механізму обмеження права власності, що передбачає виокремлення таких класифікаційних критеріїв: рівень правового узагальнення; роль, яку відіграють принципи у функціонуванні означеного механізму; форма зовнішнього вираження. Розкрито зміст кожної із названих класифікаційних груп.

Підрозділ 2.3 «Структура адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні» присвячено системно-структурній характеристиці адміністративно-правового механізму обмеження права власності, яка має важливе науково-теоретичне і практичне значення і є обов'язковою передумовою визначення та обґрунтування перспективних шляхів його розвитку та удосконалення. Проаналізовано тлумачення і дослівне трактування терміну «структура», а також найбільш поширені точки зору вчених щодо визначення структурних елементів «адміністративно-правового механізму», «механізму адміністративно-правового регулювання», «механізму адміністративно-правового забезпечення» та деяких інших правових механізмів, з якими механізм реалізації адміністративно-правових обмежень права власності співвідноситься як ціле та частина або ж перебуває у тісному взаємозв'язку та взаємодії. Для зручності наукового аналізу, такі наукові підходи об'єднано в п'ять однорідних груп: 1) підходи, автори яких обмежуються перерахуванням основних елементів відповідного механізму без їх додаткового узагальнення та диференціації; 2) «блокові підходи»; 3) «функціональні підходи»; 4) «динамічні підходи»; 5) «системні підходи». Окреслено переваги та недоліки таких підходів і на основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про доцільність використання саме блокового підходу до характеристики структури адміністративно-правового механізму обмеження права власності.

Запропоновано авторський погляд на зміст адміністративно-правового механізму обмеження права власності, в структурі якого визначено п'ять відносно

самостійних функціональних блоків: нормативний, інституційний, функціонально-цільовий, організаційно-процедурний, забезпечувальний. Детально охарактеризовано кожен із цих блоків, визначено елементи, які до них входять, розкрито їх цільову спрямованість, призначення, спеціальні ознаки тощо. У підсумку, сформульовано авторську дефініцію такої категорії, як «адміністративно-правовий механізм обмеження права власності», у якій максимально розгорнуто та деталізовано відображено найбільш суттєві та характерні ознаки такого механізму, а також усі його структурні елементи.

Розділ 3 «Перспективи розбудови адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Вплив міжнародно-правових норм на розвиток вітчизняного адміністративно-правового механізму обмеження права власності» досліджено процес еволюціонування міжнародно-правових стандартів та інституцій у сфері захисту права власності, визначено фактори, які впливали на цей процес. Проаналізовано сучасний стан міжнародно-правового регулювання відносин власності, і на основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про те, що на сьогодні право власності остаточно утвердилось в міжнародній правовій доктрині як невід’ємне природне право людини та базова культурна цінність, що потребує всебічної охорони та захисту від неправомірних та необґрунтованих обмежень і порушень. Окреслено систему міжнародних нормативно-правових актів, у яких визначено основні стандарти міжнародного захисту права власності і які є основним орієнтиром розвитку вітчизняного адміністративно-правового механізму обмеження такого права; проаналізовано зміст елементів, які входять до цієї системи.

У рамках характеристики основних положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., особливу увагу зосереджено на аналізі змісту ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, судова практика застосування якої обумовила її диференціацію на три відносно відокремлені норми: у першій – окреслено принцип безперешкодного користування власністю; у другій – визначено умови позбавлення майна; у третій – зафіксовано право держав-учасниць контролювати використання власності у відповідності з інтересами суспільства, приймаючи такі закони, які вони вважають за необхідне задля цієї мети. Проаналізовано зміст кожної із цих норм в контексті їх впливу на зміст правового регулювання вітчизняного інституту обмеження права власності. Наголошено, що одним із найбільш значимих наслідків диференціації ст. 1 Першого протоколу Конвенції на три правила і їх відокремленого застосування стало переведення другого абзацу цієї статті з категорії прав держави до категорії її обов’язків у сфері захисту права власності, й обмеження в такий спосіб абсолютної свободи держави у сфері регулювання (обмеження) права власності.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано висновок про необхідність постійного дослідження та узагальнення практики ЄСПЛ у сфері адміністративно-правового регулювання обмеження права власності, а також вжиття заходів, спрямованих на удосконалення процедури експертного аналізу законопроектів саме на предмет можливих порушень міжнародних стандартів у сфері захисту майнових прав фізичних і юридичних осіб від необґрунтованих обмежень.

У підрозділ 3.2 «Особливості реалізації адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період воєнного стану» проаналізовано поняття та окреслено характерні особливості адміністративно-правового режиму воєнного стану. Досліджено зміст Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» як основних нормативно-правових актів, якими передбачена можливість запровадження спеціальних адміністративно-правових обмежень права власності. Визначено систему адміністративно-правових обмежень права власності, які можуть запроваджуватись в період дії воєнного стану, а також обґрунтовано доцільність їх диференціації на окремі групи за такими критеріями як характер змістового наповнення, обсяг стиснення правомочностей власника, мета, характер, особливості об'єкта впливу.

Нормативно-правові акти, які складають підґрунтя функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану диференційовано на три групи: 1) міжнародні нормативно-правові акти; 2) національні законодавчі акти; 3) підзаконні нормативно-правові акти. Проаналізовано зміст основних міжнародних стандартів у сфері захисту права власності в період дії воєнного стану і на підставі проведеного аналізу визначено вимоги, яким має відповідати дискреція держави щодо відступу від міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна, ратифікувавши відповідні міжнародні акти.

Проаналізовано положення вітчизняних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які складають підґрунтя функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану, визначено їх недоліки, прогалини і суперечності. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано висновок по-перше, про необхідність узагальнення правових норм усіх згаданих вище законодавчих актів та оформлення їх в єдиний закон, який би комплексно врегулював питання обмеження права власності та гарантування прав і законних інтересів власників від їх незаконного обмеження в період дії правового режиму воєнного стану; по-друге, про необхідність активізації науково-дослідної та законопроектної роботи, спрямованої на вирішення всіх можливих проблемних питань, які будуть впливати на функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, а також знижувати його ефективність і соціальну значимість у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації здійснено теоретичні узагальнення та наведено нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці теоретико-методологічних засад функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні, визначенні його мети, завдань, принципів, функцій та змісту, а також в обґрунтуванні перспектив його розбудови в умовах активізації євроінтеграційних процесів та загострення військово-політичної ситуації в Україні. Найбільш важливими є такі висновки.

1. Встановлено, що в об'єктивному розумінні право власності потребує «розширеного» тлумачення як комплексного правового інституту, що регулюється

нормами багатьох галузей права, в тому числі й адміністративного. Право власності в суб'єктивному розумінні – не безмежне. Воно не лише визначає владу особи щодо певного майна, але також і стримує таку владу, обмежує її використання на шкоду іншим особам і суспільним інтересам. Право власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні тісно взаємопов'язані між собою і одним із ключових аспектів такого зв'язку виступають саме правові обмеження, що закладені в самому розумінні права власності як одного із найважливіших природних прав людини.

У змісті принципу непорушності права власності визначено дві основні складові: «неприпустимість протиправного позбавлення права власності» та «неприпустимість протиправного обмеження права власності». Адміністративно-правові обмеження права власності необхідно розглядати в рамках останньої складової, оскільки за своєю метою і спрямованістю вони суттєво відрізняються від позбавлення такого права.

2. Адміністративно-правові обмеження права власності є самостійною правовою категорією, яка за своєю правовою природою, сутністю і змістом, з одного боку, має багато спільних рис із такими поняттями як «межі права власності», «обмеження прав» та «правові обмеження», а з іншого боку суттєво відрізняється від таких суміжних категорій як «обтяження права власності», «правові заборони», а також «скасування», «позбавлення» та «припинення» права власності.

3. Адміністративно-правові обмеження права власності – це сукупність передбачених Конституцією України, законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами правові засоби, що спрямовані на тимчасове або постійне звуження змісту та обсягу суб'єктивних прав конкретного власника або певної групи власників шляхом встановлення меж дозволеної або необхідної поведінки власника, покладання на нього додаткових обов'язків або встановлення певних заборон з метою охорони та захисту загальносуспільних інтересів, прав, свобод та законних інтересів громадян, а також підтримання екологічної ситуації та охорони самої власності.

Мета таких обмежень знаходить свою деталізацію в їх цільовій спрямованості: 1) щодо охорони та захисту загальносуспільних інтересів (захист національних інтересів; забезпечення національної та громадської безпеки; дотримання необхідного балансу між суспільними інтересами та інтересами окремих власників; попередження та припинення протиправної чи антигромадської поведінки особи, а також здійснення правомірного впливу на осіб, які її допускають); 2) щодо захисту прав, свобод та законних інтересів громадян (впорядкування відносин власності та забезпечення їх повноцінного функціонування; обмеження деяких правомочностей власника щодо належного йому майна в інтересах інших осіб; спонукання власника до вчинення певних дій; встановлення спеціального режиму власності на окремі види майна); 3) щодо підтримання екологічної ситуації та охорони самої власності, (охорона навколишнього природного середовища; недопущення погіршення екологічної ситуації; охорона та збереження культурної спадщини; недопущення погіршення природних якостей землі тощо).

4. Адміністративно-правові обмеження права власності можуть бути класифіковані за такими критеріями: місце в механізмі адміністративно-правового регулювання; цільова спрямованість; мета; функціональна спрямованість; сфера правового регулювання; адресат; характерні ознаки власників; характерні ознаки об'єкта права власності (в залежності від форми власності; в залежності від правового режиму

власності); територіальна поширеність; тривалість; характер правового впливу; підстави виникнення; обсяг стиснення правомочностей власника; юридична сила; форма зовнішнього вираження.

5. Мета адміністративно-правового механізму обмеження права власності полягає у створенні умов для ефективної та стабільної реалізації адміністративно-правових обмежень права власності, їх системного та раціонального застосування з дотриманням нормативно встановлених вимог, правил і процедур, а також у забезпеченні їх прогресивного розвитку та вдосконалення практики їх застосування з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства.

Завдання адміністративно-правового механізму обмеження права власності визначено як комплексну правову категорію, що використовується для позначення сукупності чітко визначених та нормативно закріплених шляхів досягнення фактичного результату, кількісні та якісні показники якого обмовлені поставленою метою.

6. Функції адміністративно-правового механізму обмеження права власності – це цілісна система взаємопов'язаних між собою, нормативно визначених та обумовлених загальною метою і цільовою спрямованістю означеного механізму напрямів його впливу на суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією адміністративно-правових обмежень права власності. Основними функціями такого механізму є нормативна, цільова, охоронна, ціннісно-орієнтаційна, мотиваційна, регулююча, координаційна, контрольна-наглядова, інформаційно-комунікативна, прогностична.

Принципи адміністративно-правового механізму обмеження права власності – це визначена в адміністративно-правових нормах й обумовлена загальним рівнем розвитку суспільних відносин у сфері власності система науково обґрунтованих та загальнозначущих основоположних ідей, базових положень, засадничих норм, керівних правил, якими встановлюються основні вимоги до функціонування кожного його елемента зокрема, та усього механізму в цілому, а також визначається основна ідея, загальна спрямованість та об'єктивні закономірності його розвитку. Усі принципи такого механізму можуть бути диференційовані на окремі групи за такими класифікаційними критеріями: рівень правового узагальнення; роль, яку відіграють принципи у функціонуванні адміністративно-правового механізму обмеження права власності; форма зовнішнього вираження.

7. В структурі адміністративно-правового механізму обмеження права власності доцільно виокремлювати п'ять відносно самостійних функціональних блоків: 1) нормативний (норми права та нормативно-правові акти, в яких вони закріплені; акти застосування правових норм; акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків; інтерпретаційні акти та акти тлумачення норм права; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративні договори; інші адміністративно-правові засоби); 2) інституційний (система суб'єктів (а також рівень їх правосвідомості та правової культури); правові відносини; юридичні факти); 3) функціонально-цільовий (мета, завдання, функції, принципи); 4) організаційно-процедурний (форми, методи, різноманітні алгоритми, техніки та управлінські технології, а також такі їх більш складні поєднання, як адміністративні процедури та адміністративні режими, різноманітні засоби та інструменти правового впливу та правового регулювання); 5) забезпечувальний (фінансове, ресурсне, матеріально-технічне, інформаційне, аналітичне, кадрове, науково-дослідне, методичне та інше забезпечення).

8. Стандарти міжнародного захисту права власності, закріплені в численних міжнародних нормативно-правових актах, є основним орієнтиром розвитку вітчизняного адміністративно-правового механізму обмеження права власності. Практика ЄСПЛ щодо застосування таких міжнародних стандартів постійно удосконалюється, а тому її необхідно постійно досліджувати та узагальнювати, а також обов'язково брати до уваги під час розробки національного законодавства. У протилежному випадку є ризик ухвалення необґрунтованих нормативно-правових актів, які можуть нести не лише серйозні репутаційні ризики для нашої країни, але також обумовити збільшення кількості судових позовів до ЄСПЛ. Щоб мінімізувати ці ризики необхідно вжити заходи, спрямовані на удосконалення процедури експертного аналізу законопроектів саме на предмет можливих порушень майнових прав приватних осіб у разі прийняття того чи іншого законопроекту.

9. Адміністративно-правові обмеження права власності, які запроваджуються в період дії воєнного стану можуть бути диференційовані на окремі групи за такими критеріями: характер змістового наповнення; обсяг стиснення правомочностей власника; мета; характер обмеження; особливості об'єкта впливу. Нормативно-правові акти, які складають підґрунтя функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану, можна диференціювати на три групи: міжнародні нормативно-правові акти; національні законодавчі акти; підзаконні нормативно-правові акти.

З метою підвищення ефективності правового регулювання адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану, необхідно вжити ряд заходів: 1) розглянути питання про зміну структури Земельного кодексу України і доповнення його окремим розділом, у якому мають бути визначені загальні засади правового регулювання земельних відносин в період дії правового режиму воєнного стану; 2) узгодити положення Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» із відповідними нормами Цивільного кодексу України з метою забезпечення єдності правового регулювання відносин власності в період дії воєнного стану; 3) переглянути структуру Закону України «Про виконавче провадження» і доповнити його новим розділом, в якому має бути чітко і деталізовано визначено специфіку примусового виконання судових рішень в період дії військового стану, в тому числі тих, що будь-яким чином обмежують право власності громадян; 4) узагальнити правові норми усіх законодавчих актів та оформити їх в єдиний закон, який би комплексно врегулював питання обмеження права власності та гарантування прав і законних інтересів власників від їх незаконного обмеження в період дії правового режиму воєнного стану; 5) активізувати науково-дослідну та законопроектну роботу, спрямовану на вирішення всіх можливих проблемних питань, які будуть впливати на функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності, а також знижувати його ефективність і соціальну значимість у післявоєнний період.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Філоненко О.М. Функції та принципи адміністративно-правового механізму обмеження права власності. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). Т. 2. С. 92–99.
2. Філоненко О.М. Межі та адміністративно-правові обмеження права власності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5. Т. 3. С. 117–123.
3. Філоненко О.М. Класифікація адміністративно-правових обмежень права власності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 4. С. 107–113.
4. Філоненко О.М. Адміністративно-правовий механізм обмеження права власності: поняття, ознаки та цільова спрямованість. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 5. С. 87–93.
5. Філоненко О.М. Адміністративно-правові обмеження права власності та непорушність права власності. *KELM*. 2022. № 7 (51). С. 157–161 (Республіка Польща).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Філоненко О.М. Адміністративно-правові обмеження права власності: співвідношення із поняттям «правові обмеження». *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 38–40.
7. Філоненко О.М. Мета та цільова спрямованість адміністративно-правових обмежень права власності. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 40–43.
8. Філоненко О.М. «Власність» та «Право власності» в розумінні сутності адміністративно-правових обмежень права власності. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 163–167.
9. Філоненко О.М. Функції адміністративно-правового механізму обмеження права власності. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 27–29.

АНОТАЦІЯ

Філоненко О.М. Адміністративно-правовий механізм обмеження права власності в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

У дисертації розкрито теоретико-методологічні засади функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в Україні, визначено його мету, завдання, принципи, функції та зміст, а також обґрунтовано перспективи його розбудови в умовах активізації євроінтеграційних процесів та загострення військово-політичної ситуації в Україні.

Проаналізовано право власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні, а також визначено місце та роль адміністративно-правових обмежень права власності як складової принципу непорушності такого права. Окреслено критерії відмежування адміністративно-правових обмежень права власності від таких суміжних чи близьких за змістом понять і наукових категорій як «межі права власності», «обмеження прав», «правові обмеження», «обтяження права власності», «правові заборони», «скасування», «позбавлення» та «припинення» права власності. Визначено ознаки, мету та цільову спрямованість адміністративно-правових обмежень права власності, обґрунтовано наукову дефініцію даного поняття. Розроблено багаторівневу класифікацію адміністративно-правових обмежень права власності за різноманітними критеріями.

Окреслено характерні ознаки, визначено мету і завдання адміністративно-правового механізму обмеження права власності. Сформульовано наукові дефініції та визначено систему функцій і принципів адміністративно-правового механізму обмеження права власності. Розкрито зміст адміністративно-правового механізму обмеження права власності та охарактеризовано його основні елементи. Усі структурні елементи адміністративно-правового механізму обмеження права власності об'єднано в п'ять блоків: нормативний, інституційний, функціонально-цільовий, організаційно-процедурний, забезпечувальний.

Охарактеризовано систему міжнародних стандартів захисту права власності, а також визначено напрями їх впливу на розвиток вітчизняного адміністративно-правового механізму обмеження такого права. Окреслено особливості реалізації адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період воєнного стану. Визначено систему адміністративно-правових обмежень права власності, які запроваджуються в період дії воєнного стану та здійснено їх класифікацію за різноманітними критеріями. Нормативно-правові акти, які складають підґрунтя функціонування адміністративно-правового механізму обмеження права власності в період дії воєнного стану диференційовано на три групи: міжнародні нормативно-правові акти; національні законодавчі акти; підзаконні нормативно-правові акти. Визначено їх прогалини, недоліки, суперечності, а також обґрунтовано шляхи їх усунення.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм обмеження права власності, адміністративно-правові обмеження права власності, межі права власності, механізм адміністративно-правового регулювання, непорушність права власності, право власності, правові обмеження, структура адміністративно-правового механізму обмеження права власності.

SUMMARY

Filonenko, O.M. Administrative and Legal Mechanism for Property Rights Restriction in Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy (Candidate of Juridical Sciences) in specialty 12.00.07 «Administrative law and procedure; financial law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv 2024.

The thesis reveals the theoretical and methodological foundations of the functioning of the administrative and legal mechanism for property rights restriction in Ukraine, defines its purpose, tasks, principles, functions and content, and substantiates the prospects for its

development in the context of intensification of European integration processes and aggravation of the military-political situation in Ukraine.

Property rights are studied from the perspective of objective and subjective understanding, as well as the place and role of administrative and legal restrictions on property rights as a component of the principle of integrity of property rights are identified and determined. The criteria for distinguishing administrative and legal restrictions on property rights from related or similar concepts and scientific categories, such as “limits of property rights,” “restrictions of rights,” “legal restrictions,” “encumbrance of property rights,” “legal prohibitions,” “cancellation,” “deprivation” and “termination,” are outlined. The features, purpose and target orientation of property rights restriction are defined, the scientific definition of this concept is substantiated. The multi-level classification of administrative and legal restrictions on property rights according to various criteria is developed.

The author outlines the characteristic features, defines the purpose and objectives of the administrative and legal mechanism for property rights restriction. The scientific definitions are formulated and the system of functions and principles of the administrative and legal mechanism for property rights restriction are defined. The content of the administrative and legal mechanism for property rights restriction is revealed and its main elements are characterised. All the structural elements of the administrative and legal mechanism for property rights restriction are grouped into five blocks: regulatory, institutional, functional and target, organisational and procedural, and support.

The author describes the system of international standards for the protection of property rights and identifies the areas of their influence on the development of the national administrative and legal mechanism for restricting such rights. The particularities of implementation of the administrative and legal mechanism for property rights restriction during martial law are outlined. The system of administrative and legal restrictions on property rights imposed during martial law are defined and classified according to various criteria. The legal regulations which form the basis for the functioning of the administrative and legal mechanism for property rights restriction during martial law are grouped into: international legal acts; national legal regulations; by-laws. The author identifies their gaps, shortcomings and contradictions, and also substantiates the ways to eliminate them.

Keywords: administrative and legal mechanism for property rights restriction, administrative and legal restrictions on property rights, property rights limits, administrative and legal regulatory mechanism, inviolability of property rights, property rights, legal restrictions, structure of the administrative and legal mechanism for property rights restriction.